

Ἡ περιχώρηση στό τριαδικό καὶ τὸ χριστολογικὸ δόγμα κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό

ΜΙΧΑΗΛ ΒΑΣ. ΓΑΛΕΝΙΑΝΟΥ*

Εἰσαγωγικά

Μία ἀπὸ τίς βασικότερες ἔννοιες στὴν ὀρθόδοξη δογματικὴ θεολογία εἶναι αὐτὴ τῆς περιχώρησης, ποὺ σημαίνει ἐνοίκηση, συνύπαρξη. Τὴ χρήση τοῦ ὄρου «περιχώρηση» μὲ ἀναφορὰ στὰ κεντρικὰ δόγματα τοῦ χριστιανισμοῦ (τριαδικὸ καὶ χριστολογικὸ) καθιέρωσε ὁ κορυφαῖος δογματολόγος τῆς πρώτης μ.Χ. χιλιετίας, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός¹. Στὴν παρούσα μελέτη ἐρευνᾶται ἡ διδασκαλία γύρω ἀπὸ τὸν ὄρο αὐτὸ στὰ ἔργα του, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναδεικνύεται ἡ σπουδαιότητα τῆς χρήσης του γιὰ τὴν προσέγγιση καὶ τὴν ἀκριβὴ διατύπωση τοῦ τριαδικοῦ καὶ τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος.

Α'. Ἡ περιχώρηση στό τριαδικὸ δόγμα

Περιχώρηση στό τριαδικὸ δόγμα «εἶναι ἡ διείσδυσις καὶ κίνησις καὶ ἐνοίκησις καὶ ἐνύπαρξις τῶν τριῶν θείων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν ἀλλήλοις»². Στηρίζεται ἀγιογραφικὰ στὰ λόγια τοῦ Κυρίου «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ

* Ὁ Μιχαὴλ Βασ. Γαλενιανὸς εἶναι Δρ Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας.

1. Πρβλ. Ζ. ΡΩΣΗ, *Σύστημα Δογματικῆς τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐν Ἀθήναις 1903, σ. 248: «Τὴν περὶ περιχωρήσεως διδασκαλίαν ὑπέδειξε πρῶτος ὁ Ναζιανζ. Γρηγόριος, ἀνέπτυξε δὲ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός».

2. Ι. ΚΑΡΜΠΗ, *Δογματικὴ* (ἐκδ. Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Συνδέσμου), Ἀθήναι 1964, σ. 138. Πρβλ. Ν. ΞΕΞΑΚΗ, *Ὁρθόδοξος Δογματικὴ*, τόμ. Β': Ἡ θεολογία τοῦ ὁμοουσίου, Ἀθήνα 2006, σ. 210: «Λέγοντες περιχώρησιν ἐννοοῦμεν τὴν συνύπαρξιν τῶν τριῶν θείων ὁμοουσίων ὑποστάσεων· τὴν αἰδιον παρουσίαν τοῦ ἐνὸς θείου προσώπου ἐντὸς τῶν ἄλλων δύο· τὴν ἀλληλοἐνύπαρξιν καὶ τὴν ἐν ἀλλήλοις ἐνοίκησιν τῶν τριῶν θείων προσώπων».

Πατήρ ἐν ἐμοί»³, ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός⁴, καὶ τὰ παρεμφερῆ «ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ κάγω ἐν αὐτῷ»⁵, «ἐγὼ ἐν τῷ πατρί μου»⁶, «σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγω ἐν σοί»⁷. Πρβλ. Ἰω. 1,18: «ὁ μονογενῆς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς». Ὡς βιβλικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν περιχώρηση προσάγεται ἐπίσης⁸ τὸ «ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμεν»⁹, καθὼς καὶ τὸ Α΄ Κορ. 2, 10-11¹⁰ ὡς τεκμήριο τῆς περιχώρησης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹¹.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς περιγράφει τὴν περιχώρηση τῶν θείων προσώπων ὡς ἐξῆς: «Θεὸς καὶ Πατήρ ὁ ὢν ἀεὶ ἀγέννητος... Θεὸς καὶ Υἱὸς ἐστὶν ὁ ἀεὶ σὺν τῷ Πατρὶ... ἀδιαστάτως ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος. Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἁγιὸν ἐστὶ, δύναμις ἁγιαστικῆ, ἐνυπόστατος, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀδιαστάτως ἐκπορευομένη καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυομένη, ὁμοούσιος Πατρὶ καὶ Υἱῷ»¹².

Σημαντικὴ εἶναι σὲ ἄλλο κείμενο ἢ ἐπισημάνση τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς ὅτι ἡ ἀλληλοπεριχώρηση τῶν θείων προσώπων εἶναι «ἀνεκφοίτητος», δηλαδὴ ἀδιάλειπτη, ἀδιάκοπη, γεγονός που διασφαλίζει τὴν ἄρρηκτη ἐνότητά τους. Συγκεκριμένα ἀναφέρει γιὰ τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας: «Εἷς γὰρ Θεός, ἐπειδὴ μία θεότης, οὐ τρεῖς δὲ θεοί, ὡσπερ τρεῖς ἄνθρωποι· οὐδὲ γὰρ οὐσία τέμνεται, οὐ δυνάμει χωρίζονται, οὐ τόπῳ, οὐκ ἐνεργεία, οὐ βουλήσει μερίζονται, ἀνεκφοίτητον ἔχοντες τὴν ἐν ἀλλήλοις ἴδρυσίν τε καὶ περιχώρησιν. Ποῦ γὰρ ἔσσονται, μὴ ἐν ἀλλήλοις μένοντα; περιγραπτὸν γὰρ ἂν εἶη οὕτως ἐκάτερον. Εἷς οὖν Θεὸς ἐκ τριῶν τελείων τῶν ὑποστάσεων, ἵνα μὴ σύνθετος ἐξ ἀτελείων [ἀτελεῶν]

3. Ἰω. 14,11. Βλ. καὶ Ἰω. 14,10.

4. *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* (στό ἐξῆς *ΕΟΠ*), Δ΄ 18 (91), ἔκδ. Ν. Ματσούκα (στό ἐξῆς *NM*), Θεσσαλονίκη 1992 (Α΄ Ανατύπωση), σ. 402. Πρβλ. *ΕΟΠ*, Α΄, 8 (8), *NM*, σ. 66.

5. Ἰω. 10,38.

6. Ἰω. 14,20.

7. Ἰω. 17,21. Βλ. καὶ Ἰω. 17,22-23.

8. Βλ. σχετικὰ Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Α΄, Αθήναι 1978², σ. 306-307.

9. Ἰω. 10,30. Τὸ χωρίο αὐτὸ βέβαια δηλώνει κατ' ἀκριβεία τὸ ὁμοούσιο τῶν θείων προσώπων, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης (*ΕΟΠ*, Δ΄, 18 (91), *NM*, σ. 402), ἔμμεσα πάντως χρησιμεύει καὶ γιὰ τὴν περιχώρηση, καθότι ὁμοούσιο καὶ περιχώρηση συνδέονται ἄμεσα.

10. «τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ... τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ».

11. Βλ. Ι. ΚΑΡΜΠΡΗ, *ὄπ.π.*, σ. 139. Ι. ΚΑΣΣΟΜΕΝΑΚΗ - Α. ΚΟΜΠΟΥ, *Ἐγχειρίδιον Δογματικῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 89.

12. *ΕΟΠ*, Α΄, 13 (13), *NM*, σ. 90.

φύσις νομίζοιτο, μία δὲ ἐκ τριῶν τελείων ἀπλή και ἀσύνθετος, ὑπερτελής και προτέλειος»¹³.

Τὰ θεία πρόσωπα λοιπόν, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν διαφοροποιοῦνται μεταξύ τους ὡς πρὸς τὴ δύναμη, τὴ βούληση, τὴν ἐνέργεια κ.λπ.¹⁴ Ἐπιπλέον δὲν χωρίζονται τοπικά, γιατί ἡ θεία οὐσία ὡς ἀπλή, ἀσύνθετη και τελειότατη δὲν τέμνεται οὔτε περικλείεται σὲ χῶρο ὅπως ἡ ἀνθρώπινη¹⁵. Ὅπως διευκρινίζει ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ἡ θεία οὐσία δὲν περιέχεται κάπου, ἀλλὰ ἐκείνη εἶναι πού περιέχει τὰ πάντα, χωρὶς βέβαια νὰ συγγέεται μὲ αὐτά¹⁶. Συναφῶς σὲ ἐπιστολὴ πού φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀλλὰ τεκμαίρεται ὅτι ἀνήκει σπὸν Γρηγόριο Νύσσης, ἀναφέρεται ὅτι μεταξύ Πατρὸς, Υἱοῦ και Ἁγίου Πνεύματος δὲν παρεμβάλλεται οὔτε ὑπάρχει κάτι πέρα ἀπὸ τὴ θεία φύση, ὥστε νὰ τὴν καταμερίζει, οὔτε κάποιο κενὸ πού νὰ διασπᾷ τὴ συνέχειά της¹⁷.

13. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον δῆθεν τοῦ Δαριαίας τὸν Ἰακωβίτην, ση', PG 94,1476 A-B. Μὲ ἀνάλογη ἀκρίβεια περιγράφεται ἡ ἀλληλοπεριχώρηση τῶν θείων προσώπων σὲ νόθο ἔργο τοῦ Μ. Ἀθανασίου: «Τῶν δὲ τριῶν προσώπων, εἶτουν ὑποστάσεων, μία φύσις, μία θέλησις, μία ἐνέργεια, μία ἀγαθότης, μία δύναμις, μία βούλησις. Διὰ τοῦτο και ἕνα Θεὸν ὁμολογοῦμεν. Οὐ γὰρ κεχωρισμένοι εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ και οἱ ἄνθρωποι, οὐδὲ τὰς γνώμας διάφοροι· ἀλλ' ἅμα Πατὴρ, Υἱός, και Πνεῦμα ἅγιον ἐν ἀλλήλοις ἀσυγχύτως και ἀτρέπτως περιχωροῦσιν» (Πρὸς τὴν πολιτικόν, σύνταγμα πάνν ὠφελιμώτατον, και πολὺ ὠφελέστατον, ΒΕΠΕΣ 35, 205^{29,34} - PG 28,1404 B).

14. Γιὰ περισσότερα βλ. Μ. ΦΑΡΑΝΤΟΥ, *Ἡ περὶ Θεοῦ ὀρθόδοξος διδασκαλία*, Αθήναι 1985, σ. 276 ἔξ.

15. Σὲ ἄλλο ἔργο τοῦ ὁ ἅγιος Ἰωάννης γράφει: «Ἡμεῖς γὰρ γεννώμενοι τεμνόμεθα διαμπᾶξ (= ἀπ' ἀκρου εἰς ἀκρον) τῶν πατέρων και χωριζόμεθα... Ἡμεῖς δὲ και γνώμη τεμνόμεθα και δύναμι και τόπω. Διὸ και ἄνθρωποι, οὐκ ἄνθρωπος ὁ δεῖνα και ὁ δεῖνα λεγόμεθα· ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐχ οὕτως» (Πρὸς Ἰορδάνην ἀρχιμανδρίτην περὶ τοῦ τρισαγίου ἕμνου, 7, PG 95,40 C). Πρβλ. *ΕΟΠ*, Α', 13 (13), NM, σ. 86: «Ἰστέον δὲ, ὅτι τὸ θεῖον ἀμερές ἐστιν, ὅλον ὀλικῶς πανταχοῦ ὄν και οὐ μέρος ἐν μέρει σωματικῶς διαιρούμενον, ἀλλ' ὅλον ἐν πᾶσι και ὅλον ὑπὲρ τὸ πᾶν».

16. *ΕΟΠ*, Α', 8 (8), NM, σ. 46: «Πιστεύομεν τοιγαροῦν εἰς ἕνα Θεόν, μίαν ἀρχὴν ἀναρχον... πάντα πληροῦσαν, ὑπ' οὐδενὸς περιεχομένην, αὐτὴν δὲ μᾶλλον περιέχουσαν τὰ σύμπαντα και συνέχουσαν και προέχουσαν, ἀχράντως ταῖς ὄλαις οὐσίαις ἐπιβατεύουσαν και πάντων ἐπέκεινα και πάσης οὐσίας ἐξηρημένην ὡς ὑπερούσιον και ὑπὲρ τὰ ὄντα οὐσαν». Πρβλ. *ΕΟΠ*, Α', 13 (13), NM, σ. 84: «Ὁ μὲν Θεὸς ἄυλος ὄν και ἀπερίγραπτος ἐν τόπῳ οὐκ ἐστιν· αὐτὸς γὰρ ἑαυτοῦ τόπος ἐστὶ τὰ πάντα πληρῶν και ὑπὲρ τὰ πάντα ὄν και αὐτὸς συνέχων τὰ πάντα».

17. *Ἐπιστολὴ 38 - Γρηγορίῳ ἀδελφῷ περὶ διαφορᾶς οὐσίας και ὑποστάσεως*, 4, ΒΕΠΕΣ 55,59³⁴⁻³⁹: «Διότι οὐδὲν ἐστὶ τὸ διὰ μέσου τούτων [Πατρὸς και Υἱοῦ και Ἁγίου Πνεύματος] παρεννερόμενον οὔτε πρᾶγμα ὑφεστῶς ἄλλο τι παρὰ τὴν θεῖαν φύσιν, ὡς καταμερίζειν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἄλλοτρίου παρεμπτόσεως δύνασθαι, οὔτε διαστήματος τινὸς ἀνυποστάτου κενότης ἥτις κερηνέται ποιεῖ τῆς θεῖας οὐσίας τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἄρμονίαν, τὴ παρενθήκη τοῦ κενού τὸ συνεχὲς διαστέλλουσα».

Κατὰ συνέπεια τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας, ἐφόσον ἔχουν τὴν ἴδια φύση, τὴ θεία φύση, δὲν γίνεται νὰ ἀφίστανται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο τοπικὰ¹⁸ οὔτε νὰ διαφοροποιῶνται σὲ κάποια φυσικὴ ιδιότητα¹⁹, ἀλλὰ συνυπάρχουν σὲ ἀδιάσπαστη ἐνότητα καὶ δροῦν ἐνιαῖα²⁰, γι' αὐτὸ καὶ δὲν γίνεται λόγος γιὰ τρεῖς θεούς, ἀλλὰ γιὰ ἓνα Θεό²¹. Ἄρα ἡ περιχώρηση συνδέεται ἄρρηκτα μὲ τὸ ὁμοούσιο τῶν θείων ὑποστάσεων ὡς ἄμεση ἀκολουθία του²² καὶ ἀποτελεῖ καθοριστικῆς σημασίας παράγοντα γιὰ τὴν ὁμολογία ἐνὸς Θεοῦ καὶ ὄχι πολλῶν. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ὅτι «ἐν ἀλλήλαις τὰς τρεῖς ὑποστάσεις λέγομεν, ἵνα μὴ πλῆθος καὶ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν»²³.

Ἡ περιχώρηση ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχει ταυτοπροσωπία μεταξὺ τῶν θείων ὑποστάσεων. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης δηλώνει κατηγορηματικὰ ὅτι οἱ θεῖες ὑποστάσεις «ἐνοῦνται... οὐχ ὥστε συγχεῖσθαι, ἀλλ' ὥστε ἔχασθαι ἀλλήλων καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἔχουσι δίχα πάσης συναλοιφῆς καὶ συμφύσεως»²⁴. Ἀπὸ τὴν περιχώρηση ἐπομένως ἀποκλείεται ἡ

18. «Οὔτε γὰρ τοπικὴν διάστασιν ὡς ἐφ' ἡμῶν δυνάμεθα ἐπὶ τῆς ἀπεριγράπτου λέγειν θεότητος» τονίζει ὁ ἅγιος Ἰωάννης (ΕΟΠ, Α', 8 (8), ΝΜ, σ. 66).

19. Ἄλλο θέμα ἡ διαφοροποίηση στὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα, ἡ ὁποία δὲν ἀφορᾷ τις ιδιότητες τῆς θείας οὐσίας, ἀλλὰ τὸν τρόπο ὑπαρξῆς τοῦ κάθε προσώπου καὶ τὴ μεταξὺ τους σχέση. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης διασαφηνίζει: «Πάντα μὲν οὖν ταῦτα [τὰ λεγόμενα περὶ Θεοῦ] κοινῶς ἐπὶ πάσης τῆς θεότητος ἐκληπτέον καὶ ταυτῶς καὶ ἀπλῶς καὶ ἀμερῶς καὶ ἠνωμένως, διακεκριμένως δὲ τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ ἀνάιτιον καὶ τὸ αἰτιατὸν καὶ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ ἐκπορευτὸν, ἅτινα οὐκ οὐσίας εἰσὶ δηλωτικά, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως καὶ τοῦ τῆς ὑπαρξεως τρόπου» (ΕΟΠ, Α', 10 (10), ΝΜ, σ. 72).

20. Πρβλ. Μ. ΦΑΡΑΝΤΟΥ, ὁπ.π., σ. 380: «Ἡ Ἁγία Τριάς ζεῖ καὶ ἐνεργεῖ ἐνιαίως καὶ ἐν ἀμοιβαίᾳ περιχωρήσει, ἀφοῦ ἔχει τὰ πάντα κοινὰ καὶ ταυτὰ, πλὴν τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων».

21. ΕΟΠ, Α', 8 (8), ΝΜ, σ. 64-66: «μία γὰρ οὐσία, μία ἀγαθότης, μία δύναμις, μία θέλησις, μία ἐνέργεια, μία ἐξουσία, μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐ τρεῖς ὅμοιαι ἀλλήλαις, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ κίνησις τῶν τριῶν ὑποστάσεων... Διὸ οὐδὲ τρεῖς Θεοὺς λέγομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἓνα δὲ μᾶλλον Θεόν, τὴν Ἁγίαν Τριάδα».

22. Ὁ Ν. ΞΕΞΑΚΗΣ παρατηρεῖ σχετικὰ: «Ἀμεσωτάτη εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὁμοουσίου τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων πρὸς τὴν περιχωρητικὴν αὐτῶν σχέσιν. Ἡ συνύπαρξις καὶ περιχώρησις τῶν τριῶν θείων προσώπων ἐκφράζουν βασικὴν καὶ ἰδιάζουσαν σχέσιν εἰς τὴν ἐνδοτριαδικὴν ζωὴν. Βάσις τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς τριαδολογικῆς ἐννοίας τῆς περιχωρήσεως ἀποτελεῖ, πλὴν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, τὸ ὁμοούσιον, ἡ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οὐσία συνύπαρξις τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (ὁπ.π., σ. 210).

23. ΕΟΠ, Α', 8 (8), ΝΜ, σ. 62.

24. ΕΟΠ, Α', 8 (8), ΝΜ, σ. 66. Πρβλ. ΕΟΠ, Α', 14 (14), ΝΜ, σ. 92: «Ἡ ἐν ἀλλήλαις τῶν ὑποστάσεων μονὴ τε καὶ ἴδρυσις· ἀδιάσπαστοι γὰρ αὐταὶ καὶ ἀνεκφοίτητοι ἀλλήλων εἰσὶν ἀσύγχυτον ἔχουσαι τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν, οὐχ ὥστε συναλείφασθαι ἢ συγχεῖσθαι, ἀλλ' ὥστε

σύγχυση, ὁ συμφυρμὸς καὶ ἡ συναλοιφή τῶν θείων ὑποστάσεων. Ἄλλωστε, ἂν συνέβαινε κάτι τέτοιο, δὲν θὰ ὑπῆρχε νόημα νὰ γίνεται λόγος γιὰ περιχώρηση, γιατί ἡ ἔννοια αὐτὴ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ διακριτῶν πραγμάτων καὶ ὄχι πραγμάτων ποὺ συγγέονται. Τὰ θεῖα πρόσωπα ἀλληλοπεριχωροῦν ὡς ὁμοούσια, ἀλλὰ διακρίνονται ὡς πρὸς τὰ ὑποστατικά τους ιδιώματα. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ξεκαθαρίζει ὅτι μὲ τὴν ἀρίθμηση τῶν ὑποστάσεων δηλώνεται τὸ ἀσύνθετο καὶ ἀσύγχυτο μεταξύ τους, ἐνῶ μὲ τὸ ὁμοούσιο, τὴν περιχώρηση, τὸ κοινὸ τοῦ θελήματος, τῆς δυνάμεως κ.λπ. δηλώνεται τὸ ἀδιαίρετο καὶ ἑνιαῖο τοῦ Θεοῦ: «Διὰ μὲν τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὸ ἀσύνθετον καὶ ἀσύγχυτον, διὰ δὲ τοῦ ὁμοοουσίου καὶ ἐν ἀλλήλαις εἶναι τὰς ὑποστάσεις καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ θελήματος τε καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κινήσεως, ἴν' οὕτως εἴπω, τὸ ἀδιαίρετον καὶ τὸ εἶναι ἓνα Θεὸν γνωρίζομεν. Εἷς γὰρ ὄντως Θεὸς ὁ Θεὸς καὶ ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ»²⁵.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω συνάγεται ὅτι ἡ περιχώρηση ἀποδίδει μὲ θαυμαστὴ ἀκρίβεια τὴν ἐνότητα καὶ τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνασκευάζει ἀφ' ἐνὸς τὴν κακοδοξία τοῦ τριθεϊσμοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὑπάρχουν τρεῖς ξεχωριστοὶ θεοί²⁶, καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν κακοδοξία τοῦ Σαβελλιανισμοῦ, ποὺ ἀρνεῖται τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ δέχεται τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς καὶ μόνης ὑπόστασης μὲ τρία διαφορετικὰ προσώπια²⁷. Ὁ Ν. Ξεξάκης παρατηρεῖ σχετικᾶ: «Ἡ περιχώρησις, ἡ ὁποία, ὡς συνάγεται, ἀποτελεῖ ἀκολουθίαν τοῦ ὁμοοουσίου, κατέχει δεσπόζουσαν θέσιν εἰς τὸ τριαδικὸν δόγμα. Διὰ τῆς περιχωρήσεως προβάλλεται καὶ διασώζεται τόσον τὸ μοναδικὸν καὶ ἑνιαῖον τοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ τὸ τριαδικὸν αὐτοῦ. Παραλλήλως ἀποβάλλεται καὶ ἀναιρεῖται ὁ κίνδυνος τῆς μο-

ἔχεσθαι ἀλλήλων. Υἱὸς γὰρ ἐν Πατρὶ καὶ Πνεύματι, καὶ Πνεῦμα ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πατρὶ ἐν Υἱῷ καὶ Πνεύματι, μηδεμιᾶς γινομένης συναλοιφῆς ἢ συμφύσεως ἢ συγχύσεως».

25. *ΕΟΠ*, Α', 8 (8), ΝΜ, σ. 62. Στὸ ἐρώτημα τώρα «Διὰ τί ὑπόστασιν, ὑπόστασιν, καὶ ὑπόστασιν λέγοντες, τρεῖς ὑποστάσεις φημέν· Θεὸν δὲ καὶ Θεόν, καὶ Θεὸν λέγοντες οὐ τρεῖς θεοὺς λέγομεν; » ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀπαντᾷ «ὅτι τὰ μερικά, οὐ κοινοποιοῦνται, τὰ δὲ κοινά, εἰ καὶ ἐφ' ἐκάστου τῶν μερικῶν μετέχεται, ἀλλ' ἑνιαίως καὶ κοινῶς· καὶ ἐκάστη μὲν ὑπόστασις, ἰδιαζόντως θεωρεῖται, οὐκ ἔστιν δὲ αὐτῶν κοινὴ μία ὑπόστασις. Ἡ δὲ θεότης... εἰ καὶ ἐφ' ἐκάστης τῶν ὑποστάσεων μετέχεται, ἀλλὰ κοινὴ τῶν τριῶν ἐστὶν ὑποστάσεων, μία τυγχάνουσα. Οὐ γὰρ ἄλλη θεότης Πατρός, καὶ ἄλλη Υἱοῦ, καὶ ἄλλη ἁγίου Πνεύματος... ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὀλικῶς, καὶ ἀδιαιρέτως ἐν ἐκάστη τῶν ὑποστάσεων οὔσα· πᾶσα Πατρός, πᾶσα Υἱοῦ, πᾶσα ἁγίου Πνεύματος, μία Πατρός, καὶ μία Υἱοῦ, καὶ μία ἁγίου Πνεύματος» (*Περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου*, ζ', PG 95,37 D - 40 A).

26. Γιὰ περισσότερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἴρεση αὐτὴ βλ. Μ. ΦΑΡΑΝΤΟΥ, *ὁπ.π.*, σ. 401-409.

27. Γιὰ περισσότερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἴρεση αὐτὴ βλ. Ν. ΞΕΞΑΚΗ, *ὁπ.π.*, σ. 275-278.

νοθείας, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Σαβελλιανισμοῦ, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς τριθεΐας, τοῦ τριθεϊσμοῦ, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν τριῶν διαφορῶν ποιητικῶς καὶ κεχωρισμένων μεταξὺ τῶν ἐν τῇ θεότητι προσώπων»²⁸.

Τὸ γεγονός τῆς ἀλληλοπεριχώρησης τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συνάγεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ συνάμα Τριαδικός, ἀποτυπώνεται εὐστοχα σὺν συνοπτικῆς περὶ Θεοῦ ἐκφράσεις «Μονὰς ἐν Τριάδι», «Τριάς ἐν Μονάδι» καὶ «Μονὰς ἅμα καὶ Τριάς»²⁹.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ ἡ περιχώρηση ἀναδεικνύει καὶ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση μετὰ τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας, γι' αὐτὸ ἐνίοτε γίνεται λόγος γιὰ «ἀγαπητικὴ περιχώρηση τῶν προσώπων, τὸ ὅτι δηλαδὴ τὰ θεῖα πρόσωπα, ἂν καὶ ἐπὶ μέρους καὶ ἴδια (= ἰδιαίτερα), δὲν ἀποχωρίζονται ἀλλήλων, ἀλλὰ τὸ ἓνα ἐνοικεῖ στὰ ἄλλα μὲ ἀγάπη, ἢ ὁποῖα εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς θεότητος»³⁰. Ὁ Θεὸς προβάλλεται μὲ τὴν περιχώρηση ὡς κοινῶνία προσώπων³¹, μία κοινῶνία ποῦ ἀποτελεῖ πρότυπο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν παράκληση τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Θεὸ Πατέρα γιὰ τοὺς πιστοὺς «ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοί»³².

Αὐτὰ γιὰ τὴν περιχώρηση στὸ τριαδικὸ δόγμα καὶ ἐρχόμαστε στὴ διερευνήσι τῆς περιχώρησης στὸ χριστολογικὸ δόγμα.

28. Ὁπ.π., σ. 212. Πρβλ. Μ. ΦΑΡΑΝΤΟΥ, Ὁπ.π., σ. 280: «Ἐν τῇ περιχωρήσει ὑπερνικᾶται ὁ κίνδυνος τῆς τριθεΐας, ἥτις θεωρεῖ ἐν τῇ θεότητι τρία διαφορετικὰ μόνον καὶ ἀπέναντι ἀλλήλων ἰσάμενα ὄντα, ἀλλὰ καὶ ὁ κίνδυνος τῆς μονοθεΐας, ἥτις θεωρεῖ τὸν Θεὸν ὄχι ὡς ἐνότητα, ἀλλὰ ὡς ταυτότητα, ταυτίζουσα, ἄνευ διακρίσεως, οὐσίαν καὶ ὑποστάσεις».

29. Βλ. Ν. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Θέματα Ὁρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας*, Ἀθήναι 1983 (ἀνατύπωση 2008), σ. 58-60.

30. Ἁ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα δογματικά, Ἀθήνα 2006³, σ. 28. Βλ. καὶ Ἁ. ΡΑΝΤΟΒΙΤΣ (ἱερομ. καὶ νῦν Μητροπ. Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας), *Τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶν*, [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 16], Θεσσαλονίκη 1973, σ. 168 καὶ 171.

31. Πρβλ. Ν. ΞΕΞΑΚΗ, Ὁπ.π., σ. 212: «Ἡ μεγαλειώδης ὄντως αὐτὴ τριαδολογικὴ ἐννοια τῆς περιχωρήσεως δὲν πιστοποιεῖ ἀπλῶς τὴν ἐνοίκησιν καὶ συνύπαρξιν τῶν τριῶν θείων προσώπων, ἀλλ' ἐκφράζει καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν, τὴν μετὰ αὐτῶν κοινῶνίαν. Τοῦτο εἶναι κατανοητὸν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Τριαδικὸς Θεὸς δὲν εἶναι μόνον εἶναι καὶ ὑπαρξίς, ἀλλὰ παραλλήλως ζῶν καὶ κοινῶνία προσώπων... Ἐκάστη τῶν θείων ὑποστάσεων τελεῖ ἐν ἀρρήκτῳ σχέσει καὶ κοινῶνία μετὰ τῶν ἄλλων δύο θείων ὑποστάσεων».

32. Ἰω. 17,21.

Β'. Ἡ περιχώρηση στὸ χριστολογικὸ δόγμα

Περιχώρηση στὸ χριστολογικὸ δόγμα «ὀνομάζεται ἡ ἐνδοτάτη ἐνοίκησης τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, ἢ ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου προερχομένη»³³. Εἶναι ἀντίστοιχη ὡς ἓνα βαθμὸ καὶ ἀντίστροφα ἀνάλογη μὲ τὴν περιχώρηση στὸ τριαδικὸ δόγμα· ὅπως δηλαδὴ στὴν τριαδολογία γίνεται λόγος γιὰ ἐνοίκηση, ἀλληλοενύπαρξη προσώπων μὲ βάση τὴν κοινὴ θεία φύση τους, χωρὶς σύγχυση ἢ διάσταση, ἔτσι καὶ στὴ χριστολογία γίνεται λόγος γιὰ συνύπαρξη φύσεων μὲ βάση τὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, χωρὶς σύγχυση, μεταβολὴ ἢ διαίρεση³⁴.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐπισημαίνει ὅτι «ὥσπερ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀσυγχύτως ἦνῶνται καὶ ἀδιαστάτως διήρηνται καὶ ἀριθμοῦνται, καὶ ὁ ἀριθμὸς διαίρεσιν ἢ διάστασιν ἢ ἀλλοτριώσιν καὶ διατομῆν ἐν αὐταῖς οὐκ ἐργάζεται (ἓνα γὰρ Θεὸν ἐπιγινώσκωμεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον), τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ φύσεις, εἰ καὶ ἦνῶνται, ἀλλ' ἀσυγχύτως ἦνῶνται, καὶ εἰ ἐν ἀλλήλαις περιχωροῦσιν, ἀλλὰ τὴν εἰς ἀλλήλας τροπὴν τε καὶ μεταβολὴν οὐ προσίενται· φυλάττει γὰρ ἑκατέρω φύσις τὴν ἑαυτῆς φυσικὴν ιδιότητα ἀμετάβλητον»³⁵.

Τὸ ἀσύγχυτο καὶ ἀδιαίρετο ποῦ διακρίνει τὴν ἀλληλοπεριχώρηση τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὰ θελήματα καὶ τὶς ἐνεργειές Του, γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης προσθέτει: «Ὡσπερ γὰρ τὰς φύσεις ἦνωμένας γινώσκωμεν καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις ἐχούσας περιχώρησιν καὶ τὴν τούτων διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀριθμοῦμεν καὶ ἀδιαίρετους αὐτὰς γινώσκωμεν, οὕτω καὶ τῶν θελημάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τὸ συναφές γινώσκωμεν καὶ τὸ διάφορον ἐπιγινώσκωμεν καὶ ἀριθμοῦμεν καὶ διαίρεσιν οὐκ εἰσάγωμεν»³⁶.

33. Ν. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *ὁπ.π.*, σ. 148.

34. Κατὰ τὸν ὄρο πίστεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁμολογοῦμε «ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστόν, υἱόν, κύριον, μονογενῆ, ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαίρετως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν, σφριζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ιδιότητος ἑκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης» (Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Ι', ἐν Ἀθήναις 1960², σ. 175).

35. *ΕΟΠ*, Γ', 5 (49), ΝΜ, σ. 226-228. Πρβλ. *ΕΟΠ*, Γ', 8 (52), ΝΜ, σ. 240, ὅπου ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἀναφέρει γιὰ τὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ: «Ἦνωμένοι γὰρ καθ' ὑπόστασιν τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν ἐχούσαι ἀσυγχύτως ἦνῶνται, τὴν οἰκείαν ἐκάστη φυσικὴν διαφορὰν διασώζουσα».

36. *ΕΟΠ*, Γ', 15 (59), ΝΜ, σ. 276. Πρβλ. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον, ιη', ΡΓ

Μεταξύ ωστόσο της περιχώρησης στο τριαδικό και της περιχώρησης στο χριστολογικό δόγμα υπάρχει μία σημαντική διαφορά. Ένώ στην Άγια Τριάδα ή περιχώρηση είναι άμοιβαία, λόγω της όμοουσιότητας των θείων ύποστάσεων, στο πρόσωπο του Ίησού Χριστού γίνεται μόνο από τη θεία φύση, γιατί ή ανθρώπινη φύση, όπως και κάθε άλλη, ως πεπερασμένη δεν (μπορεί να) περιχωρεί στην άπειρη και υπερβατική θεία φύση³⁷. Ο άγιος Ίωάννης σημειώνει: «Ίστέον δέ, ως, εἰ και περιχωρεῖν ἐν ἀλλήλαις τὰς τοῦ Κυρίου φύσεις φαμέν, ἀλλ' οἶδαμεν, ως ἐκ τῆς θείας φύσεως ἡ περιχώρησις γέγονεν· αὕτη μὲν γὰρ διὰ πάντων διήκει, καθὼς βούλεται, και περιχωρεῖ, δι' αὐτῆς δὲ οὐδέν»³⁸.

Προβαίνοντας άλλοτε σε περισσότερη ἀνάλυση παραθέτει τὸ παράδειγμα παραδείγμα τοῦ πυρακτωμένου σιδήρου (καθὼς και τὸ παράδειγμα τῆς ἔνωσης τῆς ψυχῆς μετὸ σῶμα). Ὅπως ὁ σίδηρος κατὰ τὴν ἔνωσή του μετὸ φωτιά «πυροῦται», δέχεται δηλαδή τὶς ἐνέργειες τῆς φωτιᾶς, χωρὶς ὡστόσο ἐκείνη νὰ δέχεται τὶς δικές του, ἔτσι και κατὰ τὴν περιχώρηση τῶν δύο φύσεων στο πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἡ θεία μεταδίδει στὴν ἀνθρώπινη τὴ δική της δόξα και λαμπρότητα, χωρὶς ἡ ἴδια νὰ λαμβάνει κάτι ἀπὸ ἐκείνη³⁹.

96,616 D - 617 A: «εἷς ἐστι Χριστός, Υἱός τε και Κύριος ἐν δυοῖς τελείαις ταῖς φύσεσι, και τοῖς αὐτοῦ φυσικοῖς ιδιώμασιν ἀδιαϊρέτως ἅμα και ἀσυγχύτως θέλων και πράττων τὰ ἐκατέρας φύσεως μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, κατὰ τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν φύσεων περιχώρησιν, ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ και δι' ἡμᾶς Υἱός ἀνθρώπου γενόμενος».

37. Πρβλ. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *ὄπ.π.*, τόμ. Β', Ἀθήνα 1979², σ. 117: «Ὁμιλοῦντες ὁμοῦς περὶ περιχωρήσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων δέον νὰ μὴ λησμονῶμεν ποτε, ὅτι εἶναι διάφορος αὕτη τῆς ἐν Τριάδι περιχωρήσεως τῶν τριῶν τῆς θεότητος προσώπων. Διότι ἐν μὲν τῇ Τριάδι ἡ οὐσία ἡ φύσις εἶναι μία και ἑνιαία και ἄπειρος, τὰ δὲ πρόσωπα συναῖδια και συνάναρχα, ἐντεῦθεν δὲ και ἡ περιχώρησις εἶναι τελεία και ἀμοιβαία και ἐν ἐνότητι οὐσίας. Ἐν δὲ τῇ τῷ προσώπῳ τοῦ θεανθρώπου περιχωρήσει ἔχομεν δύο οὐσίας ἢ φύσεις, ἐκ τῶν ὁποῖων μόνον ἡ θεία εἶναι ἄπειρος, ἐνφ' ἡ ἀνθρώπινη εἶναι πεπερασμένη, διεισδυομένη μὲν πλήρως ὑπὸ τῆς θείας, μὴ διεισδύουσα ὁμοῦς ἐξ ἴσου αὕτη διὰ τὸ πεπερασμένον αὐτῆς εἰς τὴν θείαν φύσιν». Βλ. και σ. 121-122.

38. *ΕΟΠ*, Γ', 7 (51), ΝΜ, σ. 238. Πρβλ. *ΕΟΠ*, Δ', 18 (91), ΝΜ, σ. 406: «Ἡ δὲ περιχώρησις οὐκ ἐκ τῆς σαρκός, ἀλλ' ἐκ τῆς θεότητος γέγονεν· ἀμήχανον γὰρ τὴν σάρκα περιχωρῆσαι διὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' ἡ θεία φύσις ἅπαξ περιχωροῦσα διὰ τῆς σαρκός ἔδωκε και τῇ σαρκὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἄρρητον περιχώρησιν, ἣν δὴ ἔνωσιν λέγομεν».

39. Συγκεκριμένα ὁ ἅγιος Ίωάννης ἀναφέρει ὅτι ἡ περιχώρηση «ἐκ τῆς θεότητος γίνεται. Αὕτη γὰρ μεταδίδωσι τῇ σαρκὶ τῆς οἰκείας δόξης τὴν και λαμπρότητα, οὐ μεταλαμβάνουσα τῶν τῆς σαρκός παθῶν. Διὸ ἡ μὲν φύσις τῆς σαρκός θεοῦται, οὐ σαρκοῖ δὲ τὴν φύσιν τοῦ Λόγου· θεοῖ μὲν τὸ πρόσλημμα, οὐ σαρκοῦται δέ. Ὁφελείται τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος, οὐ παραβλάπεται δὲ τὸ κρείττον ὑπὸ τοῦ χεῖρονος. Ὡς γὰρ ὁ σίδηρος μὲν πυροῦται, τὸ δὲ πῦρ οὐ σιδηροῦται· και ὡς ἡ σάραξ μὲν ψυχοῦται, ἡ δὲ ψυχὴ οὐ σαρκοῦται, οὕτως ἡ θεία φύσις, θεοῖ μὲν τὴν

Ἡ περιχώρηση στή χριστολογία φέρεται ὡς δογματική ἀκολουθία τῆς ὑποστατικῆς ἔνωσης τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ⁴⁰. Ὑπάρχει ὥστόσο καί ἡ ἀποψη ὅτι δέν εἶναι ἀκολουθία τῆς ὑποστατικῆς ἔνωσης, ἀλλά ἡ ἄλλη ὄψη τῆς, «ἡ ἐκφράζουσα τήν τε δυάδα τῶν φύσεων καί τήν ἐνοῦσαν αὐτάς ἀρχήν, τὸν Θεὸν Λόγον»⁴¹. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ἂν καί συνήθως συντάσσει ὑποστατική ἔνωση καί περιχώρηση κατὰ παράταξη (γράφει γιὰ παράδειγμα: «Ἦνωνται τοίνυν αἱ φύσεις, καθ' ὑπόστασιν μίαν, καί περιχωροῦσιν»⁴²), ἀναλύοντας σὲ βάθος τὴν περιχώρηση τῶν δύο φύσεων τὴν ταυτίζει μὲ τὴν ὑποστατική ἔνωση, λέγοντας χαρακτηριστικά, ὅπως εἶδαμε, ὅτι «ἡ θεία φύσις ἅπαξ περιχωροῦσα διὰ τῆς σαρκὸς ἔδωκε καί τῇ σαρκὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἄρρητον περιχώρησιν, ἣν δὴ ἔνωσιν λέγομεν»⁴³. Πάντως εἴτε θεωρήσουμε τὴν περιχώρηση ἀκολουθία τῆς ὑποστατικῆς ἔνωσης εἴτε τὴν ταυτίσουμε μὲ αὐτή, ἡ οὐσία δέν ἀλλάζει. Τὸ σίγουρο εἶναι ὅτι μεταξὺ ὑποστατικῆς ἔνωσης καί περιχώρησης ὑπάρχει ἄμεση καί στενότητα σχέση, ὑπάρχει συνάφεια.

Ἀλληλένδετη μὲ τὴν περιχώρηση εἶναι ἡ ἀντίδοση ἢ κοινοποίηση τῶν ιδιωμάτων καί τῶν ὀνομάτων τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁴⁴, τὸ ὅτι δηλαδὴ τὸν Κύριο ἀποδίδονται συγχρόνως καί θεῖα καί ἀνθρώπινα ιδιώματα καί ὀνόματα. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης παρατηρεῖ ὅτι ὁ Χριστὸς καί Θεὸς καί ἀνθρώπος λέγεται καί κτιστὸς καί ἄκτιστος καί παθητὸς καί ἀπαθής. Καί ὅταν ἀπὸ τῆς μίας φύσης τοῦ καὶ Υἱὸς Θεοῦ καί Θεὸς ὀνομάζεται, δέχεται τὰ ιδιώματα τῆς συνυπάρχουσας στὴν ὑπόστασή Του φύσης, δηλαδὴ τῆς σάρκα, ἀποκαλούμενος Θεὸς παθητὸς καί Κύριος τῆς δόξας σταυρωμένος, ὅχι κατὰ τὸ ὅτι εἶναι Θεός, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὅτι εἶναι καί ἀνθρώπος ὁ ἴδιος· καί ὅταν ἀνθρώπος καί υἱὸς ἀνθρώπου ὀνομάζεται, δέχεται τὰ ιδιώματα καί καυχήματα τῆς θείας

σάρκα, αὕτη δὲ οὐ σαρκούται· οὐ γὰρ δεκτικὴ ἡ θεία φύσις τῆς οἰασοῦν προσθήκης, ἢ ὑφαιρέσεως· καί μεταδοτικὴ μὲν, οὐ μεταληπτικὴ δέ. Διὸ οὐδεμία φύσις σύνθετος γέγονε» (Πρὸς Ἰακωβίτην, νβ', PG 94,1461 C-D).

40. Βλ. Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Δογματική*, σ. 241. Ν. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *ὄπ.π.*, σ. 148.

41. Χρ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ, *Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 1992⁴, σ. 88. Τὴν ἀποψη τοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου υἰοθετοῦν οἱ Ἰ. Κασσομενάκης καί Α. Κόμπος (*Ἐγχειρίδιο Δογματικῆς...*, σ. 182).

42. *Περὶ συνθέτου φύσεως κατὰ Ἀκεφάλων*, θ', PG 95,125 Α.

43. *ΕΟΠ*, Δ', 18 (91), ΝΜ, σ. 406.

44. Ἡ σχέση μεταξὺ περιχώρησης καί ἀντίδοσης ιδιωμάτων εἶναι τόσο στενή, ὥστε ὁ Π. Τρεμπέλας ἐπιλέγει στὴ Δογματικὴ του νὰ ἐντάξει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν περιχώρηση στὴν παράγραφο γιὰ τὴν ἀντίδοση ἢ κοινοποίηση τῶν ιδιωμάτων (*ὄπ.π.*, τόμ. Β', σ. 118 ἐξ.).

ουσίας αποκαλούμενος παιδί προαιώνιο και άνθρωπος άναρχος, όχι κατά τὸ ὅτι εἶναι παιδί και ἄνθρωπος, ἀλλὰ κατά τὸ ὅτι Θεὸς ὄντας προαιώνιος ἔγινε σὰ ἔσχατα (καί) παιδί. Καί αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀντίδοσης τῆς καθεμιᾶς φύσης, πού ἀντιδίδει στήν ἄλλη τὰ δικά της ιδιώματα, γιατί ὑπάρχει ἡ ταυτότητα τῆς ὑπόστασης και ἡ ἀλληλοπεριχώρηση τῶν φύσεων⁴⁵. Ἔτσι «Θεοῦ μὲν τὰ ἀνθρώπινα γίνεται, ἀνθρώπου δὲ τὰ θεῖα, τῷ τρόπῳ τῆς ἀντιδόσεως, και τῆς ἐν ἀλλήλοις ἀσυγχύτου περιχώρησεως, και τῆς καθ' ὑπόστασιν ἄκρας ἐνώσεως. Εἷς γάρ ἐστιν, ὁ κάκεινο ὦν αἰδίως, καὶ τοῦτο γενόμενος ὕστερον»⁴⁶.

Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει σὲ καμμία περίπτωση μετατροπὴ τῆς θείας φύσης σὲ ἀνθρώπινη ἢ τὸ ἀντίστροφο. Ἡ ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων, πού βασίζεται στήν ὑποστατικὴ ἔνωση και τὴν περιχώρηση, δὲν ἀφορᾷ τις ἴδιες τις φύσεις, ἀλλὰ τὴν ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ. Σὲ ἄλλη εὐκαιρία ὁ ἅγιος Ἰωάννης, δίνοντας ἔμφαση σὲ αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν πτυχὴ τοῦ θέματος, ξεκαθαρίζει τὰ πράγματα: «Μεμένηκε γάρ τὸ κτιστὸν μὲν, κτιστὸν, τὸ δὲ ἄκτιστον, ἄκτιστον· θνητὸν⁴⁷ τὸ θνητὸν, και ἀθάνατον, τὸ ἀθάνατον· και τὸ μὲν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὕβρεσιν ὑποπέπτωκεν. Εἰ γάρ και εἷς ὁ ταῦτα πάσχων, κάκεινα θαυματουργῶν, και κοινὰ τοῦ ἐνὸς ὑπῆρχεν ἀμφοτέρω, ἀλλ' ἕτερον ἐξ οὗ κοινὰ τὰ τῆς ὕβρεως, και ἐξ οὗ κοινὰ τὰ αὐχήματα, ἕτερον· ἕτερον μὲν(τοι) και ἕτερον λόγῳ και τρόπῳ τῆς διαφορᾶς, κοινὰ δὲ ἐκατέρω ἐκάτερω τῷ τρόπῳ τῆς ἀντιδόσεως, διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν περιχώρησιν, και τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν»⁴⁸.

45. ΕΟΠ, Γ', 4 (48), ΝΜ, σ. 224. Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Ἐπιστολὴ 101 (ΡΑ')*-*Πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον ἐπιστολὴ πρώτη, 30-31*, Sources Chrétiennes 208 (1974) 48 - ΒΕ-ΠΕΣ 60,263³¹-264³: «Εἷ τις λέγει τὴν σάρκα ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθῆναι, ἀλλὰ μὴ ἐντεῦθεν εἶναι και παρ' ἡμῶν, ἀνάθεμα ἔστω». Τὸ γάρ «Ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ», και «Ὁἶος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι και οἱ ἐπουράνιοι», και «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», και εἰ τι ἄλλο τοιοῦτον, νομιστέον λέγεσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν οὐράνιον ἔνωσιν, ὡσπερ και τὸ «διὰ Χριστοῦ γεγονέναι τὰ πάντα» και «κατοικεῖν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν», οὐ κατά τὸ φαινόμενον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατά τὸ νοούμενον, κινημένων ὡσπερ τῶν φύσεων, οὕτω δὴ και τῶν κλήσεων και περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας τῷ λόγῳ τῆς συμφυΐας».

46. ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Λόγος εἰς τὴν ὑπερένδοξον μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, β', ΡG 96,548 D - 549 A. Πρβλ. ΕΟΠ, Γ', 3 (47), ΝΜ, σ. 220: «Οἰκειοῦται δὲ τὰ ἀνθρώπινα ὁ Λόγος (αὐτοῦ γάρ εἰσι τὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς ὄντα) και μεταδίδει τῇ σαρκὶ τῶν ἰδίων κατά τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν περιχώρησιν και τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, και ὅτι εἷς ἦν και ὁ αὐτὸς ὁ και τὰ θεῖα και τὰ ἀνθρώπινα «ἐνεργῶν ἐν ἐκατέρω μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας»».

47. Κατ' ἄλλη γραφὴ: γενητόν.

48. Πρὸς Ἰακωβίτην, πα', ΡG 94,1480 A-B.

Κατ' επέκταση, όταν γίνεται λόγος για θέωση της ανθρώπινης φύσης του Κυρίου, η θέωση δέν νοείται ως μεταβολή ή αλλοίωση της ανθρώπινης φύσης⁴⁹, αλλά ως ένωση της ανθρώπινης φύσης με τη θεία στην υπόσταση του Θεού Λόγου και αλληλοπεριχώρηση των φύσεων, σύμφωνα με το παράδειγμα της πύρωσης του σιδήρου⁵⁰. Βέβαιο επίσης είναι, από άλλη σκοπιά, ότι η θέωση της ανθρώπινης φύσης στην υπόσταση του Θεού Λόγου με την αλληλοπεριχώρηση των δύο φύσεων είχε ως αποτέλεσμα, δεδομένης και της ένότητας της ανθρώπινης φύσης, τὸν ἀγιασμό ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους: «Ἀφ' οὗ γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὁμοιωθεὶς ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ἀσυγχύτως ἐκράθη πρὸς τὸ ἡμέτερον, καὶ ἀμεταβλήτως τὴν σάρκα ἐθέωσε, διὰ τῆς ἐν ἀλλήλαις τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀσυγχύτου περιχωρήσεως, ὄντως ἡγιασμεθα»⁵¹.

Με τὴν ἀκρίβεια πὸν τῆ διέπει ἡ διδασκαλία τῆς περιχώρησης στὸ χριστολογικὸ δόγμα ἀναιρεῖ ὅλες τὶς χριστολογικὲς αἱρέσεις, ἰδιαίτερα τὸν νεστοριανισμό καὶ τὸν μονοφυσιτισμό, ὅπως ἡ ἀντίστοιχη διδασκαλία στὸ τριαδικὸ δόγμα ἀναιρεῖ τὶς τριαδολογικὲς αἱρέσεις⁵². Δὲν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐπικαλεῖται τὴν αλληλοπεριχώρηση τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ σὲ ἀντιρρητικὰ ἔργα του κατὰ τῶν νεστοριανῶν καὶ τῶν μονοφυσιτῶν, παραβάλλοντας τὴν μάλιστα μετὰ τὴν αλληλοπεριχώρηση τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας, γιὰ νὰ καταπολεμήσει ἀποτελεσματικότερα τὶς αἱρετικὲς ἀντιλήψεις τους.

49. Κατὰ τὸν ὄρο πίστεως τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ «θεωθεῖσα οὐκ ἀνῆρέθη, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὄρω τε καὶ λόγῳ διέμεινε» (I. ΚΑΡΜΠΗ, *Τὰ δογματικά καὶ συμβολικά μνημεῖα*, τόμ. I, σ. 224).

50. *ΕΟΠ*, Γ', 17 (61), ΝΜ, σ. 294: «Χρὴ εἰδέναι, ὡς οὐ κατὰ μεταβολὴν φύσεως ἢ τροπὴν ἢ αλλοίωσιν ἢ σύγκυσιν ἢ σὰρξ τοῦ Κυρίου τεθεῶσθαι λέγεται καὶ ὁμόθεος καὶ Θεὸς γενέσθαι, ὡς φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος: “Ὡν τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη”, καὶ “θαρρῶ λέγειν ὁμόθεον”, καὶ “ἀνθρωπον γενέσθαι τὸ χρῆσαν καὶ Θεὸν τὸ χριόμενον”. Ταῦτα γὰρ οὐ κατὰ μεταβολὴν φύσεως, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ἔνωσιν, τὴν καθ' ὑπόστασιν λέγω, καθ' ἣν ἀδιασπάστως τῷ Θεῷ Λόγῳ ἦνῳται, καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις τῶν φύσεων περιχώρησιν, ὡς φαμεν καὶ τὴν τοῦ σιδήρου πύρωσιν».

51. *ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Λόγος πρῶτος ἀπολογητικὸς πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας*, Α', κα', ΡΓ 94,1253 Α-Β.

52. Ὁ Χρ. Ἀνδρουτσὸς παρατηρεῖ σχετικὰ: «Ὡς δ' ἡ περιχώρησις ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι εἶνε ἡλυδία λίθος τῶν ἀντιτριαδικῶν αἱρέσεων, οὕτω καὶ ἡ χριστολογικὴ περιχώρησις εἶνε ἡ ἀναίρεσις πασῶν τῶν περὶ τοῦ Χριστοῦ ἑτεροδιδασκαλιῶν. Καθόσον δὴλα δὴ αὕτη προϋποτίθησι τὰς δύο φύσεις, ἀποκρούει ἤδη τὰς τὴν θεότητα ἢ τὴν τελειότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως λυμαιομένας αἱρέσεις· καθόσον δὲ ἀποδέχεται τὰς δύο φύσεις οὐχὶ παρ' ἀλλήλας, ὡς ὁ Νεστόριος, ἀλλ' ἐν ἀλλήλαις μὲν, διατηρούσης ὁμοῦς ἑκατέρας τὸν οἰκεῖον χαρακτήρα ὅπερ ἀρνεῖται ὁ Μονοφυσιτισμὸς, διατηρεῖ τὸ μέσον μεταξύ τῶν δύο αἱρετικῶν ἄκρων» (ὄπ.π., σ. 175).

Συγκεκριμένα στους νεστοριανούς, οί όποιοι δέχονταν δύο πρόσωπα, ένα για κάθε φύση του Χριστού⁵³, αντιπαραθέτει μεταξὺ άλλων τὸ ἐπιχείρημα ὅτι, ὅπως στήν Ἁγία Τριάδα οί τρεῖς ὑποστάσεις λόγω τῆς ταυτότητας τῆς φύσης τους καὶ τῆς ἀλληλοπεριχώρησης ἑνας Θεός εἶναι καὶ λέγονται, ἔτσι καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ οί δύο φύσεις λόγω τῆς ὑποστατικῆς ταυτότητας καὶ τῆς ἀλληλοπεριχώρησης ἑνας Υἱός εἶναι, γιατί τὸ «υἱός» δηλώνει ὑπόσταση καὶ ὄχι φύση⁵⁴.

Ἀντιμετωπίζοντας πάλι τὴ μονοφυσικὴ παραφυσία τῶν «Ἀκεφάλων»⁵⁵, πὸν ἔκαναν λόγο για συνθετὴ φύση τοῦ Χριστοῦ, φροντίζει νὰ χαρακτηρίσει τὴν περιχώρηση «ἀσύγχυτον», ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ σύνθεση φύσεων, καὶ ἐπισημαίνει ὅτι ἡ περιχώρηση διασφαλίζει τὸ ἀδιαίρετο τῆς ὑπόστασης τοῦ Χριστοῦ (κάτι πὸν φοβόντουσαν οί μονοφυσίτες ὅτι ἀναιρεῖται μὲ τὴ δυοφυσικὴ ὀρολογία), ὅπως ἀκριβῶς διασφαλίζει τὸ ἀδιαίρετο τῆς θεότητος στήν Ἁγία Τριάδα.

Μετὰ ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι φανερό ὅτι ἡ περιχώρηση κατέχει περίοπτη θέση στή χριστολογία, ἀνάλογη μὲ ἐκείνη πὸν κατέχει στήν τριαδολογία, ὄντας ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους δογματικούς ὄρους.

Ἐπίλογος

Τὸ τριαδικὸ καὶ τὸ χριστολογικὸ δόγμα εἶναι ἡ βάση τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ διατύπωσή τους μὲ ἀκρίβεια καὶ ἡ περιφρούρησή τους ἀπὸ παραποιήσεις ἀποτελοῦν κῦριο μέλημα για τὴν ὀρθόδοξη δογματικὴ θεολογία. Στὸ πλαίσιο τοῦ ἐπίπονου αὐτοῦ ἔργου ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀνέπτυξε καὶ καθιέρωσε τὴ διδασκαλία τῆς περιχώρησης. Ἡ προσφορά του ὑπῆρξε πολὺτιμη, γιατί ἡ ἀξία τῆς συγκεκριμένης διδασκαλίας, ὅπως εἴχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε, εἶναι μεγάλη. Χωρὶς ὑπερβολὴ μπορούμε νὰ πούμε πὸς εἶναι ὅ,τι καλύτερο διαθέτει ἡ δογματικὴ θεολογία για τὴν προσέγγιση τῶν κατ' οὐσία ἀκατάληπτων για τὸν ἀνθρώπινο νοῦ θείων ἀληθειῶν.

53. Βλ. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, ὀπ.π., τόμ. 2, σ. 93 ἔξ.

54. «Ὡσπερ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος αἱ τρεῖς ὑποστάσεις διὰ τὴν φυσικὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν εἷς θεός εἰσὶ τε καὶ λέγονται, οὕτως ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αἱ δύο φύσεις διὰ τὴν ὑποστατικὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἐν ἀλλήλαις περιχώρησιν εἷς υἱός εἰσιν· τὸ γὰρ υἱός ὑποστάσεώς ἐστι καὶ οὐ φύσεως» (Λόγος περὶ πίστεως κατὰ Νεστοριανῶν, 36, ἔκδ. Β. Kotter, Die Schriften des Johannes von Damaskos, τόμ. 4, Berlin 1981).

55. Βλ. σχετικὰ Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, «Ἀκέφαλοι», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαί- δεία* 1 (1962) 1199-1200.

56. *Περὶ συνθέτου φύσεως κατὰ Ἀκεφάλων*, δ', PG 95,117 C - 120 A.